

Sedmi regionalni Forum za tranzicijsku pravdu

16.10.2010.

Zagreb, Hrvatska

Izveštaji iz radnih grupa

Radna grupa *Sastav i izbor članova komisije*

Moderatori: Vesna Teršelič, Documenta i Goran Taleski, Mirovna akcija Prilep

Uvodničar: Midhat Izmirlija, Pravni Fakultet Sarajevo

Radnu grupu je otvorila Vesna Teršelič.

Midhat Izmirlija je govorio kratko o izboru članova i članica Komisije, i istakao Član 21 – posebno ograničen broj članova, parni/neparni broj članova koji po pravilu olakšavaju odlučivanje, član 22 – Kriteriji za izbor članova i članica Komisije, psihofizicka sposobnost, ravnopravnost polova i biranje najmanje jedne zene i jednog muškarca za članicu/člana Komisije, individualno predstavljanje a ne predstavljanje jedne ili više zajednica, kreiranje liste predloženih članova/članica i analiza određenih lica uz pomoc informacije država.

Ivan Novosel istakao je član 22.4 i izrazio sumnju u kriteriji da član komisije ne treba da bude neko ko je obavljao političku funkciju u poslednje dve godine tokom vremena tokom koje obuhvaća nadležnost Komisije. Jasno definisati šta je to politička funkcija.

Midhat Izmirlija je objasnio da je veoma teško definisati granicu ovog posebnog kriterijuma, dodajući da je važno da članovi/članice ne treba da budu deo političkih struktura, i da postoji velika razlika između javnih i političkih funkcija.

Veljko Vičević rekao je da je član 22 dosta izmenjen u odnosu na predhodni nacrt Statuta, ali je i dalje diskriminatorski. Prema ovom članu, ne postoji specifikacija o tome koje je to telo koje će kontrolisati kriterijume za izbor članova komisije, kao na primer integritet, identitet itd. Takođe, prema njemu biranje najmanje jedne žene ili muskarca predstavlja diskriminaciju u trenutku kada se to zahteva specifično.

On se nije slagao s članom 22.4.b koji kaže da član/članica Komisije ne može biti osoba koja jest, ili je bila profesionalni pripadnik vojnih, policijskih, obavjestajnih i drugih sigurnostih struktura” jer se time diskriminira veoma značajan broj građana bivse Jugoslavije.

Maja Mičić govorila je o dve tačke. Član 25.4 – nejasno je ko će birati 3 člana/članice selecijskog odbora koje će potom ce naknadno birati članovi i članice Koalicije za REKOM; Član 26.4 nejasno je ko su ti organi koje ce dati zahtevanu informaciju.

Marinko Đurić naglasio je da se potpuno slaže s tim da članovi/članice Komisije ne mogu biti oni koji su ili su bili profesionalni pripadnici vojnih, policijskih, obaveštajnih i drugih sigurnosnih struktura.

Mirjana Gajević ne slaže se sa tim da država ugovornica mora birati najmanje jednu ženu odnosno najmanje jednog muškarca za članicu/clana Komisije, posto ova nije idealan način prezentacije.

Faton Ademi nije se slagao sa Članom 22.2 dodajući da parlamenti predvide učešće žena do 30%, u međuvremenu, prema istraživanju, nažalost, je dokazano da ove žene nisu produktivne na pravom nivou i uglavnom se pojavljuju kao dekoracija na ovim strukturama. On se također potpuno slaže s time da članovi/članice Komisije ne mogu biti oni koji su ili su bili profesionalni pripadnici vojnih, policijskih, obavestavajnih i drugih sigurnosnih struktura.

Rexhep Lushta je predložio da se član 22.4 izbrise, posto je nemoguće da se utvrdi kolektivna odgovornost za druge.

Bekim Blakaj potpuno slaže tome da članovi/članice Komisije ne mogu biti oni koji su ili su bili profesionalni pripadnici vojnih, policijskih, obavestavajnih i drugih sigurnosnih struktura.

Predlozi i preporuke

Član 22: propisuje kriterijum "visoki ugled" a da to nije precizirano šta znači.

Predlog da se utvrde opšti kriterijumi, npr. punoletstvo, da lice nije osuđivano za razne zločine i sl, i posebni kriterijumi, kao što su da je osoba dugogodišnji borac za ljudska prava, da radi na dokumentovanu kršenju ljudskih prava i sl.

Drugi predlog: biti oprezan sa ovom odredbom i imati u vidu da su u održana brojna politički motivisana suđenja.

Član 22, stav 4: definisati šta se podrazumeva pod političkom funkcijom.

Obrazloženje: neke političke funkcije nisu opasne u tom smislu da će uticati na rad Komisije, dok je za neke druge verovatno da hoće, npr. izvršna vlast. Takođe, neko može da zauzima visoku državnu funkciju a da ipak bude nezavistan.

Predlog da se pod političkom funkcijom u ovom smislu u kojem se govori u Statutu smatraju samo funkcije u izvršnoj vlasti.

Član 22, stav 4/b: odredba da član komisije ne sme biti niko ko je profesionalni vojnik ili pripadnik vojske ili policije je diskriminatorski, a Obrazloženje tog člana potpuno neprihvatljivo za veliki broj veteran. To bi značilo da su svi ratni zločinci.

Drugi predlog: ovaj stav treba zadržati zbog toga što bi uključivanje bivših boraca vređalo žrtve.

Član 22, stav 4/c: diskriminatorski je da se neko lice isključuje samo zbog toga što je u rodbinskoj vezi da licem koje je osuđeno za ratni zločin; možda ne dele zajedniče vrednosti i stavove, možda je osoba kandidat za člana komisije ni ne podržava.

Član 25, stav 4: precizirati koliko članova Koalicije bira ova tri člana Komisije o kojem se govori u ovom stavu.

Član 26, stav 4: precizirati na koji odbor za pristup informacijama se misli.

Član 30: potrebno ga je redefinisati tako da bude jasan i precizan. U jednom stavu se kaže da je broj od 14 članova komisije kvorum, a u drugom da je to potrebna većina za donošenje odluke.

Predlog da svaki komesar ima zamenika, ted a njihov ukupan broj bude 40.

Izvan teme: član 13 – predlog da se početna godina pomeri na 1990. jer je te godine u Hrvatskoj već bilo sporadičnih borbi i uopšte otežanog života ljudi usled porasta netrpeljivosti.

Izveštaj pripremile: Rona Nishliu i Jelena Krstić

Radna grupa *Ciljevi i zadaci REKOM*

Moderatorke : Dženana Karup Druško, Vlasta Jalušič

Uvodničarka : Marijana Toma, koordinatorica Radne grupe za izradu Statuta REKOM

Tema Druge radne grupe su bili Ciljevi i zadaci REKOM. U svom uvodnom izlaganju, Marijana Toma, predstavila je deo nacrt Statuta REKOM-a od člana 11. do člana 14., dakle *Ciljevi Komisije, Zadaci Komisije, Vremenska i teritorijalna nadležnost Komisije i Djela u nadležnosti Komisije*. Istakla je nekoliko novina koje su usvojene nakon razmatranja velikog broja komentara, sugestija i mišljenja dobijenih kroz konsultacijski proces od prve verzije nacrt Statuta:

U članu 11. koji definiše osnovne ciljeve Komisije, umjesto *izgradnje pomirenja*, protiv čega su se na ranijim konsultacijama iznele kritike, stoji da je cilj Komisije „da prizna nepravde nanijete žrtvama u cilju *izgradnje kulture solidarnosti i saosjećanja*“.

U članu 12. dodat je stav h) koji postavlja za zadatak Komisije „da izradi, objavi i predstavi završni izveštaj“, što je dodato da bi se sprečilo iskustvo nekih ranijih komisija koje nisu završile svoj mandat.

Radna grupa je na osnovu predloga iznešenih u ranijim konsultacijama uključila u zadatke (član 12. e), isto se ponavlja u članu 13.) „istraživanje političkih i društvenih okolnosti koje su neposredno dovele do izbijanja ratova“. Tu radna grupa nije postigla konsenzus i zato je predstavila dve opcije, prva se odnosi na okolnosti neposredno pred izbijanjem rata, a druga opcija za početnu godinu uzima 1980. Ta godina nije bila iznesena kao predlog na konsultacijama, ali ju je radna grupa uzela na osnovu savetovanja sa grupom istoričara, po čijem mišljenju bi ovo bilo najbenignije rešenje. Istoričari su takođe istakli svoju bojazan da će bavljenje predistorijom zadnjih ratova učiniti da Komisija izgubi fokus i time zanemari žrtve poslednjih ratova.

Više učesnika, naročito predstavnika udruženja žrtava iz Bosne i Hercegovine, je iznelo negodovanje zašto reč „genocid“ nije eksplicitno navedena u nadležnostima Komisije, kada već postoje presude haškog tribunala i domaćih sudova. Po njihovom mišljenju genocid bi morao da bude naveden kao poseban zločin čijim istraživanjem bi se Komisija morala baviti. Amir Kulagić je istakao da je genocid sistemski zločin, koji je planiran, organizovan i izveden od strane neke države. Zato smatra uvredljivim obrazloženje radne grupe, koje kaže da bi utvrđivanje postojanja posebne namere kod počinitelja genocida bilo predmet komplikovanog i dugotrajnog dokazivanja. Podvukao je da je uključivanje reči „genocid“ u nadležnosti REKOM-a bitno i moralno i istorijski. Odnosno, da neuključivanje reči „genocid“ možda može da obezbedi podršku političara, ali time se gubi podrška žrtava REKOM-u. To je „žrtvovanje principa“.

Nasuprot tome, stoji objašnjenje Radne grupe (koje je potvrdio i Profesor Zoran Pajić) da je termin *ratni zločin* generički pojam koji uključuje zločin protiv mira, zločin protiv čovečnosti i ratni zločin u užem smislu. Pri tome se genocid svrstava u zločine protiv čovečnosti. Dakle kada se u Statutu pomene ratni zločin on podrazumeva i uključuje i genocid, to što terminološki nisu odvojeni u nacrtu Statuta ne znači da je genocid kao zločin isključen iz dela u nadležnosti Komisije.

Dosta se razgovaralo i o tome da li bi Komisija trebalo da se bavi uzrocima rata. Izneseni su stavovi da je to neophodno, da se bez uzroka ne mogu pojasniti posledice. Međutim više stavova je bilo da je utvrđivanje uzroka nemoguć i neostvariv zadatak, koji u startu osujećuje Komisiju (npr. ni danas ne postoji konsenzus o tome šta su bili uzroci II svetskog rata).

Učesnici iz Slovenije su izneli predlog da se u dela u nadležnosti komisije (član 14.) uključi i kategorija teškog kršenja ljudskih prava koja se odnosi na slučaj izbrisanih u Sloveniji, i to u formi: „sistematično, arbitrarno ili nezakonito oduzimanje ili sprečavanje ostvarivanja prava na stalni boravak ili državljanstvo“. Pojašnjeno je da „izbris“ spada u kategoriju teškog kršenja ljudskih prava jer je bio sistematičan i masovan akt države koja je arbitrarno ovim osobama anulirala pravo na stalni boravak i time sva druga stečena prava koja iz toga proizilaze, i time prekršila niz drugih ljudskih prava. Istaknuto je da će „izbris“ biti glavna tema istrage Komisije u Sloveniji. Neuključivanjem ove kategorije u nadležnost Komisije se postavlja pitanje legitimnosti i opravdanosti Slovenije kao potpisnice Statuta. Radnoj grupi je dodatno pojašnjeno da „izbris“ (brisanje) nije bio posledica oružanih sukoba i zbog toga se ne može podvesti pod tu kategoriju.

U raspravi je došlo do debate oko tumačenja izraza „žrtva“ i „ljudski gubici“. Nekoliko učesnika se protivilo upotrebi izraza „ljudski gubici“ (u smislu popis ljudskih gubitaka u članu 12. c) umesto izraza popis *žrtava*, ali u isto vreme su ukazali da svaka poginula osoba nije žrtva (neki su poginuli u isto vreme čineći zločine). Amir Kulagić je istakao da REKOM mora da izgradi vlastite standarde i kriterijume za definisanje ko je to „žrtva“, pritom vodeći računa o međunarodnim standardima. Zbog toga je sugerisao da se briše Tačka c) u obrazloženju člana 12. gde se pojašnjava zašto radna grupa nije koristila termin „žrtva“.

Ljiljana Canjuga braniteljica je istakla da je neprimereno stavljati na jednu listu žrtve i počinioc, s tim u vezi treba jasno definisati kada borac postaje žrtva, jer to dovodi do obezvređivanja civilnih žrtava. Ljiljana Alvir iz Vukovara je ukazala da ako Komisija ima kapaciteta da se bavi pitanjem ko je civil a ko žrtva, onda može da se bavi i definisanjem ko je i ko nije žrtva.

Predstavnica radne grupe je pojasnila da bi se neko nazvao žrtvom mora biti prvo utvrđeno kršenje prava koje je dovelo npr. do smrti (odnosno kršenje prava koje je tu osobu učinilo žrtvom). Radna grupa još uvek ima nedoumice oko slučajeva kada npr. počinitelj zločina kasnije sam postane žrtva nekog drugog zločina.

Nekoliko učesnika je ukazalo na premalu fokusiranost Statuta na žrtve. Iznesen je i predlog da treba da se utvrđuju činjenice ne o ratnim zločinima, nego o „žrtvama ratnih zločina“ (Ljiljana Canjuga).

Sugerisano je da se razmotri mogućnost da se u dela u nadležnosti Komisije (član 14.) doda tačka koja će definisati „smišljeno i/ili sistematsko skrivanje i/ili uništavanje dokumenata koji mogu svedočiti ili poslužiti rasvetljavanju slučajeva ratnih zločina“. Time bi se ujedno i predupredili slučajevi skrivanja i uništavanja, koji bi ozbiljno mogli narušiti ili usporiti rad Komisije (poslanik crnogorskog Parlamenta Koča Pavlović)

Treba zauzeti kritički stav prema popisima žrtava koje su različite organizacije dosada obavile, odnosno da bi podaci bili relevantni moraju biti uređeni po jedinstvenoj metodologiji i sistemu.

Dovedeno je u pitanje zašto bi se REKOM bavio imovinskim gubicima (tačka 14. j) „uništavanja vjerskih i kulturno-istorijskih objekata“), već treba isključivo da se bavi ljudskim gubicima.

Konkretni predlozi (previše je za javno predstavljanje, ali bi bilo dobro da te sugestije dođu do radne grupe):

- Član 12. b) izbaciti „prikupljanje podataka o sudbini nestalih“, već samo ostaviti „sarađuje s nadležnim telima koje se u državama ugovornicama brave potragom za nestalima“, jer to ukazuje na potencijalno dupliranje posla.
- Član 12. a) brisati „pruži njihov detaljan opis“, zbog ograničenih kapaciteta Komisije, koja neće moći detaljno da opiše sve zločine.
- Član 6.2. Treba jasno definisati uslove pod kojima neki član/ica Komisije ima pravo da predstavlja Komisiju umesto predsedavajućeg/e.
- Nije jasna razlika između ciljeva i zadataka komisije. Ovakvi statuti obično sadrže ciljeve i principe rada Komisije.
- U članu 11. umesto (na početku svakog stava) „da utvrdi“, „da doprinese“ itd. trebalo bi da stoji „utvrđivanje“ itd.
- Predloženo je i da se u nadležnostima posebno pomene ubijanje dece.
- Radna grupa se moli za dodatno tumačenje kako se definiše reč „deportacija“ (Nora Ahmetaj).

Rada grupa *Ovlasti i odnos REKOM-a s pravosuđem*

Moderatori: Bogdan Ivanišević, Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu i Milan Antonijević, YUCOM
Uvodničarka: Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo

Zaključci:

- Posebnu pažnju i dilemu pri analizi odredbi teksta Nacrta Statuta REKOM-a, učesnici su usmjerili na Dio III – Obaveza saradnje s Komisijom, član 10 st.1.i 2.tj. u pogledu opredjeljivanja za alternativu A ili alternativu B, odnosno pitajući se koja je alternativa pravno relevantnija?
- Većina učesnika u diskusiji se opredjelila za alternativu A, tj. : Da su svi organi vlasti u državama ugovornicama dužni saradivati s Komisijom u skladu sa zakonskim odredbama te države
- Pri analizi člana 15./Uzimanje izjava /, rasprava se odvijala u pogledu dileme koji utvrditi princip, da li princip dobrovoljnosti ili princip obaveznosti pri uzimanju izjava od osoba pozvanih od strane Komisije da daju izjavu?
- Nakon diskusije preovladalo je mišljenje da se primjenjuje princip dobrovoljnosti, pri uzimanju izjava od žrtava, svjedoka i počinitelja krivičnih djela. Primjenom principa dobrovoljnosti, kao i primjenom instituta Sporazuma o priznanju krivice, dodatno će se motivisati ove osobe da daju izjave.
- Da se pri pozivanju i uzimanju izjava primjenjuje zakonodavstvo država ugovornica, te nije potrebno dodatno regulisati nadležnosti Komisije po ovom pitanju, kako bi se izbjegao paralelizam sa pravosudnim sistemom država ugovornica.
- Pri analizi člana 19./Održavanje tematskih sesija /, učesnici su mišljenja da u primjeni ovog člana treba da se primjenjuje pricip obaveznosti, kako bi se obezbijedilo učešće predstavnika institucija vlasti.Učesnici su mišljenja da, pored toga što će biti donešen Pravilnik kojim će se regulisati tematske sesije, potrebno je da se između država ugovornica zaključi poseban Sporazum-međudržavni ugovor za oblast krivično pravne saradnje u ovoj oblasti, te da u skladu sa tim ova pitanja budu regulisana nacionalnim zakonodavstvom država ugovornica.
- Što se tiče obaveze elektronskih medija sugestija se odnosi na to da se ova odredba člana 19.stav 2.prihvata sa rezervom, ali se nije definisalo na koji način.
- U članu 46.Statuta, ispoljava se pitanje osnovne ideje REKOM-a, te da sva pitanja u kontekstu ovog člana moraju biti regulisana nacionalnim zakonodavstvima država ugovornica.
- Pri analizi člana 47.Statuta /Uloga Komisije u kaznenom procesuiranju /, učesnici su se opredjelili da i ovo pitanje bude dodatno regulisano međudržavnim ugovorom – Sporazumom između država ugovornica, uz isticanje dileme pri definisanju uslova koji moraju biti ispunjeni prilikom ocjene koje su to olakšavajuće okolnosti pri odmjeravanju visine kazne, i davanja prijedloga za djelimično pomilovanje, ili vanredno ublažavanje kazne osuđenog lica.U tom smislu u istom članu u tački c. alineja 3.iza zarez a umjesto riječi ili treba da stoji slovo i.

- Pri analizi člana 44.Statuta, kod učesnika se pojavila dilema, što će biti ako se nakon što se u završnom izvještaju navede da je neko lice počinilo ratni zločin, a naknadno bude procesuiran i oslobođen bilo kakve krivice? Stav je da to pitanje bude predmet postupanja pred domaćim pravosudnim institucijama, uz primjenu pricipa „res iudicata“.

Izvještaj sačinila: Milena Savić, reg.koord.za BiH

Radna grupa Javno zagovaranje

Moderatori: Dinko Gruhonjić, Nezavisno društvo novinara Vojvodine i Gordan Bosanac, Centar za mirovne studije

Uvodničar: Lazar Stojanović, Fond za humanitarno pravo

Obraćanje cjelokupnoj javnosti kao i specifičnim društvenim grupama jedan je od glavnih motiva javnog zagovaranja Inicjative za REKOM, koje ima za cilj prikupljanje podrške od svakog građanina/građanke ili pojedinca/pojedinke u zemljama regiona.

Regionalni direktor medijske kampanje, Lazar Stojanović ocijenio je da je konsultativni proces koji je sproveden u saradnji sa različitim društvenim grupama više od dvije godine bio prvi oblik javnog zagovaranja Inicjative za REKOM.

On je ukratko objasnio tok dosadašnje aktivnosti posvećene medijskoj promociji: Prvog juna 2010. godine kroz tv i radio spotove, liflete i tv emisije startovala je medijska kampanja Kolicije za REKOM koja je za cilj imala informisanje javnosti u regionu. Kampanja je rezultirala činjenicom da su javnosti u regionu počele prepoznavati Koaliciju za REKOM i ideju koju ona promovise. Druga faza kampanje podrazumjevala je aktivnije prisustvo na internetu kroz promociju web sitea www.zarekom.org, kao i aktiviranje na društvenim mrežama Facebook i Twitter što je za kratko vrijeme rezultiralo sa 690 novih članova na društvenoj mreži Facebook.

Stojanović je rekao da kroz pripremu serije tv debata kampanja Inicjative za REKOM nastoji da se veže za važne društvene događaje i ličnosti u državama regiona. Ovakav koncept predviđa i odigravanje pozorišne predstave na nivou regiona u organizaciji Inicjative za REKOM. Završnu fazu kampanje obilježiće prikupljanje 1 000 000 potpisa na regionalnom nivou kao i promotivni tv spot koji bi pod sloganom „daj potpis“ pratio ovu akciju.

U debati koja je uslijedila naglašeno je da će se Inicjativa za REKOM, ideje i vrijednosti koje ona promovise naći u „procjepu“ sa jedne strane između političara koji neće da uzburkaju svoje biračko tijelo i sa druge strane velikog broja nezainteresovanih građana kao i da je to samo jedna od prepreka koju treba prevazići. Učesnici debate su identifikovali istraživanje javnog mnjenja kao bazičnu osnovu izrade kako strategije kampanje, tako i njenog provođenja jer je istraživanje javnog mnjenja mehanizam koji daje izuzetno korisne podatke.

Naglašena je problematika jako slabe primjećenosti (vidljivosti) tv spotova u skoro svim zemljama regiona. Jedan od zajednickih zaključaka diskusije bio je da je tv spot trebao da bude efektivniji i prepoznatljiviji sa agresivnijim pristupom da bi na taj način isprovocirao i zainteresovao gledaoce kao i da je bio potreban poseban tv spot koji bi se obraćao isključivo mladima.

Čula su se i mišljenja da kampanja milion potpisa i ako daje legitimitet inicijativi nije samo po sebe dovoljna, ali je jedan jako značajan medij koji služi za prenošenje poruke jer je to proces koji zahteva komunikaciju sa najmanje milion pojedinaca i pojedinki. Predloženo je da se snimi poseban dokumentarac o medijskoj kampanji koji bi bio emitovan na lokalnim i nacionalnim televizijama, a koji bi trebao da prikaže sveobuhvatnu sliku kampanje jer kratki tv spot sam po sebi ne može sve da kaže.

U diskusiji je naglašena potreba da se intenzivira saradnja Koalicije za REKOM sa javnim emiterima zemlja u regionu kao i da u tom smislu treba iskoristiti sporazum o saradnji koji postoji između javnih emitera na prostoru nekadašnje Jugoslavije.

Učesnici panela su se složili da javno zagovaranje Koalicije za REKOM pored aktivnosti u medijskom prostoru mora da ima za cilj i mjenjanje svijesti kod ljudi. S obzirom na lošu medijsku situaciju u skoro svim zemljama regiona iz koje proizilazi i nedostatak kritičke javnosti nameće se potreba da zagovarači ove Inicijative moraju biti originalniji, hrabriji i odlučniji kao i da sama kampanja mora da se zalaže za regionalnost ali u isto vrijeme mora da nosi i specifičnosti svake zemlje u koje se implementira.

U diskusiji je predloženo da kroz proces javnog zagovaranja treba predstaviti Inicijativu za REKOM na fakultetima gde pretpostavlja se da je moguće pridobiti nove pristalice i buduće zagovarače ove ideje.

Kao najvažniji izdvojio se zaključak panelista da je potrebno osmisliti strategiju javnog zagovaranja koja bi lobiranje u političkom kontekstu proširila na sve nivoe političkog djelovanja, od političkih partija preko parlamenata do šefova država na nivou regiona.

Izveštaj pripremili:

Frosina Pandurska-Dramikanin

Aleksandar Batez